

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללוחדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החטובה
רודפת צדקה וחסד

מרת
רדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

גליון מס' 459

מסכת נדרים ע"ט-פ"ה

בס"ד, ב' אדר בתשס"ה

השבוע בגרוין

- ◆ מעשר כספים לקרובים נזקקים
- ◆ "קעסט" ממעשר כספים
- ◆ הנוהג הנכון בחלוקת כספי מעשר
- ◆ "על כן יהיו בעיניכם כאילו הייתי פורטם" - הדי ב"כאילו?"

- ◆ מדוע מספידים את המת?
- ◆ הנפטר שומע את ההספדים הנאמרים עליו
- ◆ הספדו של ה"נודע ביהודה" על ה"פני יהושע"
- ◆ טבל ותרומה, איסורים שונים או איסור אחד?

◆ מהות איסור אכילת טבל

"על כן יהיו בעיניכם כאילו הייתי פורטם" - הדי ב"כאילו?"

לקראת סיום לימוד מסכת נדרים נתמקד באחת הפעולות הידועות ביותר שנוקט כל יהודי מידי שנה, הלא היא התרת נדרים שרבים נוהגים לערכה בערב ראש השנה, על פי הנוסח שכתב השל"ה הקדוש.

אנו פותחים: "שמעו נא רבותי! כל נדר וכל שבועה..." לאחר שמסיים האומר לפרט את סוגי הנדרים השונים שאפשר כי נדר, הוא מדגיש: "והנה מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר. אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם, כי רבים הם. ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם. על כן יהיו נא בעיניכם כאילו הייתי פורטם".

דברים אחדים עלינו לברר בנוסח זה ומתוך כך יתחדדו ידיעות חשובות ביותר.

"אי אפשר לפרטם כי רבים הם": השאלה העיקרית היא, אם "מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר", יעשה נא זאת! כיצד הוא מתחמק מדין זה על ידי שאומר "דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם, כי רבים הם... על יהיו נא בעיניכם כאילו הייתי פורטם"? יניח נא מר את עיסוקיו, יישב יום או יומיים ויפרט את כל נדריו! הן באיסורי תורה עסקינו! ובכלל, מאימתי ההלכה מכירה ב"כאילו הייתי פורטם"? אם צריך לפרט - יפרט, מהו "כאילו" זה.

זאת, ועוד: נניח לרגע לתמיהה זו ונתבונן בנוסח בקשתו מן המתירים, האין הוא נראה מבולבל לחלוטין? בין הודעתו כי מעיקר הדין צריך לפרוט את הנדר לבין הסברו כי יראו אותו כאילו היה פורט אותם, הוא משחיל משפט בלתי מובן בהקשרו: "ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם. על כן יהיו נא...".

נפתח בהלכה.

למרבה ההפתעה הדין הקובע שעל הנודר לפרט את נדריו אינו במסכת נדרים כי אם במסכת גיטין (לד/ב), בה נחלקו אמוראים אם על הנודר לפרט את נדרו לפני המתירים והלכה נפסקה ("שולחן ערוך" י"ד סימן רכ"ח סעיף י"ד) שעליו לפרט. רבים מן הראשונים גם סוברים שהוא צריך לפרט את עילת נדרו, "ואם לא פירט - אין התרתם התרה" ("שולחן ערוך" שם ובש"ך ס"ק כ"ה). בגמרא מבואר כי טעמה של הלכה זו "משום מילתא דאיסורא". כלומר: יתכן שנדרו הוא על דבר איסור שאין להתיר אותו ולפיכך תקנו חז"ל שאין להתיר נדר בלא שאחד המתירים עומד על טיבו של הנדר.

דבר העורך

ביטוח חיים

משרדו עוצב על ידי אדריכל מן המעלה הראשונה בהתייעצות עם פסיכולוג מפורסם לא פחות. האדריכל הונחה לעצב משרד מרשים המשדר סמכותיות, כושר הנהגה, נסיון-חיים ואמונה בדרך. הפסיכולוג התבקש לסייע ליצור אווירה מסתורית משהוא. "אני רוצה שבחלל המשרד תרחף ההרגשה שהכל יכול לקרות", חתם בעל המשרד את דבריו. והם הצליחו.

והוא הצליח בעקבותיהם.

האדריכל תכנן לרפד את חדר ההמתנה בשטיח עמוק, כהה, משל אומר: הגעת למקום בעל אישיות משלו. הפסיכולוג יעץ לחצות את השטיח ברצועת שיש קרה, כדי שהפוסע מעדנות על השטיח יתקל לפתע במשטח הקהה. יהיה זה הדבר הראשון שיסייע לו להבין שהכל יכול להיות ומאום אינו צפוי.

מחדר ההמתנה ניבט גרם מדרגות בנוי בסגנון עתיק. היה זה הפתח היחיד שניתן היה להבחין בו ולפיכך הכל סברו כי הוא מוביל אל המשרד, הממוקם משום מה במעבה האדמה. אך כשהיה הלוקח מובל אחר-כבוד אל המשרד, הופתע לגלות כי לצד המדרגות קיים פתח רחב, מואר, המוביל אל משרד מפואר שכדי להגיע אליו יש לעלות במדרגות.

כבוד מחד גיסא ואי יציבות מאידך גיסא, זה מה שרצית, וזה מה שקיבלת, אמרו לו האדריכל והפסיכולוג בישיבת הסיכום. הוא גיחך, ספר את שטרותיהם לידיהם, הודה להם ותוך כדי כך כבר ניסה לשכנעם לרכוש פוליסה. הפעם היה תורם לגחך נוכח חריצותו הבלתי נלאית.

◀

עילוי נשמה

ה"ר אהרון וינברג ז"ל
ב"ר גרשון ז"ל
נלב"ע ז' באדר ב' תשל"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו
ה"ר מנחם וינברג ומשפ' בני ברק

עילוי נשמה

ה"ר בנימין בן דוד ז"ל
ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל
נלב"ע ב' באדר תש"א
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמה

ה"ר שמואל יצחק הלוי גרוס ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו
ר' שלום יקותיאל יהודה גרוס שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

ה"ר אריה באום ז"ל ב"ר זלמן ישראל הכהן ז"ל
נלב"ע ג' באדר תשס"ז תנצב"ה
הונצח ע"י אשתו וילדיו שיחיו

אולם תקנת חז"ל שאין לערוך התרת נדרים בלא פירוט הנדר מתייחסת לנדרים שהמבקש התרה זוכר אותם! אך אם אדם מבקש לערוך התרה כללית לנדרים שאינו זוכרם, אי פירוט את אותם נדרים אינו מעכב את התרתם ("שבלי הלקט" הלכות יום הכיפורים סימן ש"ז). לפיכך הוא אומר להם: "מצד הדין המתחרט והמבקש התרה - צריך לפרוט הנדר, אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם כי רבים הם". כלומר: אין הוא אומר שזמנו קצר ולכן אינו פורט את הנדרים, אלא אינו זוכר אותם. בהמולת השנה הוא הוציא מפיו דברים שונים וקבלות שונות והם נשכחו ממנו, ועליהם הוא מבקש התרה. מאחר שכך, לא חלה עליהם תקנת חז"ל שיש לפרטם בעת ההתרה ועל כן "יהיו נא בעיניכם כאילו הייתם פורטם", שהרי במקרה זה אין צריך לפרטם.

ברם, בכך עדיין אין די, שהרי עילת תקנת חז"ל שיש לפרט את הנדר, נובעת מן החשש שיתרו נדרים שאסור להתירם! ומניין לנו שבין שלל נדריו השכוחים אין נדרי איסור שאין להתירם? לפיכך הוא מדגיש בין לבין: "ואין אני מבקש התרה על אותם הנדרים שאין להתיר אותם". אל נא תחששו פן אני מבקש להתיר נדרי איסור, כי רק את הנדרים שאפשר להתיר אני מבקש להתיר...

הבנו, איפוא, לאשורה, פיסקה אחת בנוסח התרת נדרים והעולה ממנה היא המסקנה הבאה, כפי שכתב רבינו יעקב מליסא בסידורו "דרך חיים", שהתרת הנדרים בערב ראש השנה מועילה רק לנדרים שהנודר אינו זוכר אותם בשעת ההתרה, ורק לנדרים שאינם נדרי איסור. ברם, אם הנודר זוכר את הנדר עליו לפרט לפני אחד המתירים, כולל את סיבת נדרו.

דף פג/ב והחי יתן אל לבו דיספוד יספדון ליה

מדוע מספידים את המת

בסוגייתנו מבואר כי בעל אינו יכול להפר את נדרי אשתו בלא הגבלה, אלא רק נדרים שבינו לבינה ונדרי "עינוי נפש" [נדרים שעל ידי קיומם תצטער האשה], כנאמר בפסוק (במדבר ל"ד): "לענות נפש". לאור קביעה זו דנה הגמרא אם בעל יכול להפר לאשתו נדר שנדרה כי לא תטמא למתים, והגמרא מכריעה שבאפשרותו להפרו מפני שקיומו של הנדר יגרום לאשה צער, שהרי אמר רבי מאיר שכל הרוצה שבבוא יומו ילווהו בכבוד למנוחתו האחרונה ויספידוהו כראוי, יטרח בימי חייו לגמול חסד של אמת עם המתים. לפיכך אשה שנדרה שלא תיטמא למתים וכך תאלץ להעדר מהלוויות ומהספדים, גורמת לכך שבבוא יומה לא יספידוהו ולא ילווהו כראוי, ולפיכך רשאי בעלה להפר את נדרה.

הנפטר שומע את ההספדים הנאמרים עליו: במקומות רבים בתלמוד ובספרי הפוסקים מוזכר עניין ההספד וחשיבותו הרבה, כפי שאומרת הגמרא (שבת קנ"ב), שהנפטר מאזין להספדים ולדברים הנאמרים על אודותיו עד קבורתו.

שני טעמים להספד: הגמרא (סנהדרין מ"ב) מסתפקת אם ההספד נועד לכבודו ולעילוי נשמתו של הנפטר, בכך שהרבים מתחזקים ביראת שמים עקב דברי ההתעוררות הנאמרים בהספד, או שמא מספידים לכבוד קרובי הנפטר המתכבדים בקרובם המוספד ברבים, והיא מסיקה כי ההספד נעשה לכבודו של הנפטר.

הספד לגדולי הדור: כאשר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל [מחבר שו"ת "פרי יצחק"] נפטר בירושלים זקן ושבע ימים, לא הספידוהו גדולי ירושלים שכן ציווה לבל יספידוהו לאחר מותו. בני ירושלים כאבו ורב היה צערם על שאין מספידים אותו כראוי. בהלוויה גם השתתף הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל שנעמד לפני המיטה ואמר, שלמרות שהנפטר הדגול ציווה שלא יספידוהו כבר למדנו מאברהם אבינו ע"ה שיש להבדיל בין הספד לבין בכי, שכן נאמר (בראשית כ"ג) "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה". הרי לנו, ששני חלקים ישנם בהספד על אדם גדול שנפטר: אמירת שבחיו ומעלותיו הרבות, ובכיה וקינה על החיסרון הגדול שנוצר עם לכתו. על כן, אמר הגאון רבי חיים ברלין, יכולים אנו לבכות את האובדן העצום במותו של גדול הדור, שהרי על כך אינו יכול לצוותנו מאחר שאין אנו משבחים את מעלותיו אלא מבכים את המצב בו נותרנו יתומים.

בספר "גשר החיים" (פרק י"ג אות ג) כתב שגדול בישראל שציווה שלא יספידוהו, מותר להספידו בקצרה ולהאריך בדברי התעוררות, אלא שכל זה דווקא שלא בפניו, אך בפניו אין מספידים אותו כלל. אמנם כתב ה"תשובת בית יעקב" (סימן פ"א), שהמקל בכך ומספידו לא הפסיד.

הספדו של ה"נודע ביהודה" על ה"פני יהושע": גם בעל "נודע ביהודה", הספיד את בעל "פני יהושע", למרות שהורה במפורש בצוואתו לבל יספידוהו. ה"נודע ביהודה" נימק את מעשהו, בכך שה"פני יהושע" הוא רבן של כל בני הגולה ("פתחי תשובה" י"ד ש"מ ס"ק א'). אמנם בעל ה"תשובה מאהבה" [תלמידו של ה"נודע ביהודה"] מציין שהיתר זה אינו ברור די צרכו (מספר "מאורות הדף היומי" כרך ג').

קירות חדר ההמתנה וקירות משרדו קושטו בחן ובטוב טעם בתמונות שונות. על שולחנו המהודר ניצבה תיבת זכוכית ובתוכה ארית. כל מי ששקע בכורסה מולו לא היה מסוגל להתאפק ושאל לפשרה. הוא היה משיב באגביות, תוך כדי לעלול בדפים ובתיחת מגירות: "זו האבן היחידה ששרדה בשלמות מבניין שקרס ברעידת האדמה בתורכיה. הבניין היה מבוסס בחברת האם שלנו, ובביקורי במקום כדי ללמוד על הסדר תשלומי הפוליסה, נטלתי עמי פיסה קטנה למזכרת. אבל למה לך להסתכל על הלבנה הזו? הבט מאחוריך, הרואה אתה את שש התמונות הקטנות, שם, בפניה? אלו הן שש מצבות מפיוחות, עדות אילמת למבני ענק שוקקי חיים, מסחר וכסף, שניצבו על תילם בקליפורניה, ובדקות אחדות היו לעיי חרבות. גם הם בוטחו על ידי החברה הבינלאומית שמטעמה אני פועל. לאחר שהם קיבלו את תשלומי הפוליסה, הם שלחו לנו את שש התמונות הללו עם הכיתוב: "השריפה כילתה את בתינו, אך בזכותכם - לא את חלומותינו".

לאחר שהיה הלקוח סופג אל קרבו את אשר הוא רצה שיספוג, היה פונה הסוכן לטפל בביטוח הרכב, לשמו בא הלקוח, אך הלה לא היה יוצא הימנו בלא ביטוח חיים; ביטוח בריאות; ביטוח דירה; ביטוח מפני השתתפות עצמית; ועוד כהנה וכהנה. הוא מעולם לא היה לוחץ עליהם לרכוש פוליסה, את עיקר מאמציו מיקד בפניו האנשים שישבו מולו כי דברים בלתי צפויים יכולים להתרחש. בקורס לסוכני ביטוח בוטריים הוא הסביר: "לעולם איני אומר ללקוח, 'כדי להמנע מכך וכך תרכוש את הפוליסה הזו והזו', כל שמוטל עלי הוא לשכנע אותו שהדברים לא חייבים להתנהל כמו שהוא חושב שהם צריכים להתנהל. ברגע שהבין זאת הוא מעצמו כבר יבקש לבטח את כל מה שאפשר". על פעלו ועל חריצותו הוא קיבל תעודת הוקרה מוזהבת מהמנהל הראשי שבולונדון, אך מובן מאליו כי מעולם לא שזפה עינו של מי מלקוחותיו את התעודה הזו.

לקוח ותיק צלח במיומנות את רצועת השיש, התיישב על הכורסה הנינוחה והופתע לגלות כי תיבת זכוכית נוספת הוצבה על השולחן והציגה בגאון תמונות אחדות של בעל המשרד בחברת יהודים נוספים, עם גמרות פתוחות על רקע ארון הקודש.

"תשמע הגעתי למסקנה אישית שגם אני צריך לעשות ביטוח חיים... חז"ל (כתובת ק"א/א) אומרים ש"כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו". רבי צדוק הכהן מלובלין מסביר, לאור דברי הזה"ק, כי אור התורה הוא שיחיהו בתחיית המתים! אתה מבין? אם עושים ביטוח לחיים שכולם יודעים שיש להם קץ, האין צורך לבטח חיים עתידיים? לקום בתחיית המתים לעולם מופלא? החלטתי, איפוא, כי כשם שאני פורס בפני באי משרדי את כל מה שאולי יכול להתרחש, שריפות, רעידות אדמה ונזקים שונים, כדאי גם שאציג בפניהם את מה שוודאי יתרחש - הזמן של כולנו קצוב. תחיית המתים - היה תהיה. מי יזכה לה? זה כבר תלוי במה שנשקיע כעת.

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

דף פד/ב קסבר פסוק אינו טבל

טבל ותרומה, איסורים שונים או איסור אחד?

הספר "אתון דאורייתא" של הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל, ידוע ומפורסם בין לומדי התורה בחידושי התורה המפולפלים שבו. במאמר שלפנינו נטעם מחקירה מרתקת שהוא מציב, ותוך שהוא טובל את עטו במשנה, בגמרא ובפוסקים הוא מוצא סימוכין לאחד מצדדיה בכל חלקי התלמוד (שם כלל ב').

הזהרתנו תורה בשני איסורי אכילה של יכול הגדל בארץ ישראל:

א. יכול שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות אסור באכילה לכל. טבל.

ב. לאחר שהופרשה התרומה, הרי היא מותרת לכהנים אך לישראלים היא אסורה.

מהות איסור אכילת טבל: הבה נחקורה. מהי מהות איסור אכילת טבל. האם איסור גרידא הוא, שאין לאכול פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, או שמא כל איסורם נובע מן העובדה שלפני הפרשת התרומה והמעשרות יש לפנינו בלילה של חולין ותרומות ולא נתברר מי הוא התרומה ומי הוא החולין, לפיכך אסור לאכול את כל הפירות כי תרומה מעורבת בהם. מעתה, לאחר הפרשת התרומה הוברר מי הם הפירות שקדושת תרומה עליהם והם נותרים באיסורם...

שמא תאמר, חקירה זו מה השלכות יש לה? ובכן, כידוע חובה לברר את מעמדו של כל אחד מאיסורי התורה, כי במקרים מסויימים שאדם נאלץ לעבור על איסור, עליו להעדיף את האיסור הפחות חמור. בצדדי חקירה אלה תלויה חומרת איסור טבל במקרים מסויימים, כפי שיוסבר בהמשך המאמר, אך תחילה נתמקד בהוכחותיו של ה"אתון דאורייתא" לאחד הצדדים.

לכאורה, מצדד רבי יוסף ענגל, הדעת נותנת כצד השני, שאיסור טבל ואיסור תרומה יסודם באיסור אחד, שהרי עונש זהה לאוכל טבל ולישראל האוכל תרומה - מיתה בידי שמים. נראה, איפוא, כי מקור אחד לשני האיסורים.

סיוע איתן לדברים מביא רבי יוסף מרש"י במסכת יבמות (פ"א ד"ה "מה תרומה טובלה"). רש"י אומר כי האוכל מן הטבל חייב מיתה מפני שלפני ההפרשה מעורבת תרומה בפירות והרי הלכה היא שישראל שאכל תרומה חייב מיתה. כלומר, מדברי רש"י מתחדדים הדברים שכל איסור טבל נעוץ בכך שאסור לאכול תרומה. ואילו בעלי התוספות (שם) מקשים על אתר, מדוע, איפוא, כהן האוכל טבל חייב מיתה? הרי תרומה - לכהנים היא! נמצא, איפוא, כי רש"י תומך בצד השני ובעלי התוספות במסכת יבמות אינם מקבלים זאת [האתון דאורייתא מסביר את דעת רש"י כי תרומה לכהנים - אכן! אך רק לאחר שהופרשה על ידי הבעלים, לפני כן הרי הם ככל ישראל שאסורים בה. כלומר, התרומה שייכת לגבוה, לקב"ה, והוא הורה שהכהנים יאכלו את מה ששייך לו: "משולחן גבוה קאל"ם, כמבואר ברמב"ם, ורק עם ההפרשה הותר לכהנים לאכול את התרומה].

שתי הוכחות מופלאות מביא רבי יוסף ממסכתנו לשיטת רש"י.

בסוגייתנו נחלקו אמוראים בדעת התנאים אם פירות שלא הופרש מהם מעשר עני הרי הם "טבל" האסור באכילה. את הדעה המקילה מסביר הר"ן (ד"ה "קסבר" - "ובעיני נראה") בכך שהרי גם לאחר הפרשת פירות כמעשר עני, הפירות שהופרשו מותרים באכילה לכל אדם, וממילא אין כל עילה לכך שלפני הפרשתם כל הפירות יהיו טבל. הר"ן מוסיף ואומר כי גם החולקים וסוברים שפירות שלא הופרש מהם מעשר עני הם "טבל" אין זה אלא מפני גזירת הכתוב מיוחדת. הרי לנו הוכחה בובהקת שהר"ן סובר כצד השני, שכן לפי הצד הראשון עילת איסור טבל נעוצה בכך שלא קויימה מצוות התורה להפריש את הדרוש, בלא התייחסות לטיב ההפרשה אם תהא אסורה לישראלים לאחר ההפרשה אם לאו.

המעין ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק י' הלכה כ') ימצא כי הוא פוסק שרק האוכל טבל שלא הופרשו ממנו תרומה ותרומת מעשר מתחייב מיתה בידי שמים, אך אם אלה הופרשו ורק יתר המעשרות לא הופרשו ממנו, הרי הוא עובר איסור אך אינו נענש במיתה בידי שמים. פסיקתו הולמת את דברי הר"ן שמקור איסור אכילת טבל שלא הופרשה ממנו תרומה, הוא משום איסור אכילת תרומה ולפיכך ענשו מיתה בידי שמים כעונש האוכל תרומה, ולפיכך רק באכילת טבל שלא הופרשה ממנו תרומה נענשים מיתה בידי שמים.

עתה גם פרושה לפנינו היטב ההשלכה ההלכתית העולה מבין שני צדדי החקירה. אם איסור טבל נובע מכך שכל עוד לא הופרשו תרומות ומעשרות כדינם אסור לאכול את הפירות, אין, איפוא, הבדל בין פירות שלא הופרשו מהם תרומה לבין פירות שרק מעשר לא הופרש מהם - דין שניהם מיתה בידי שמים. ברם, אם מקור איסור אכילת פירות שלא הופרשה מהם תרומה הוא מפני התרומה שבהם - רק על טבל מסוג זה נענשים במיתה בידי שמים, כדינו של אוכל תרומה, אך לא על אכילת טבל שרק מעשרות לא הופרשו ממנו.

הוכחה נוספת מביא רבי יוסף מתחילת מסכתנו, ויאה לעיין בדברים לקראת סיום המסכת. אדם יכול לאסור חפץ מסויים באמצעות נדר באמרו: "חפץ זה אסור עלי כ...". בדף יב/א מבהירה הגמרא כי עליו להתפס את האיסור בחפץ אחר שגם איסורו נעשה בידי אדם ולא בחפץ שאיסורו בידי

פנינים

דף פא/א הזהרו בערבוביאת

רק בבבל יש להזהר

מדוע דוקא בני ארץ ישראל הזהירו כן את בני בבל?

משום שערבוביאת מביאה לידי שעמומיאת ו"תמהון לב" (כדברי הר"ן). הרי רק בחו"ל נאמר שיהיה "לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש" (כאמור לעיל, כב/א). לפיכך הזהירו על כך בני ארץ ישראל את בני בבל... (מהריב"ע"א, ובהקדמת סידור בית יעקב. עיי"ש שמבאר גם את שאר האזהרות).

דף פא/א הזהירו בבני עניים שמהן תצא תורה

'מהן' בעמלם בתורה

דרש רבי יוסף מסלוצק:

בהיותם מחוסרי ספרים הרי הם מתייגעים למצוא תירוץ לקושיותיהם. 'מהם' עצמה, מהם דייקא, תצא תורה... (דרשות רבי יוסף מסלוצק, עמוד 49).

דף פא/א הזהירו בבני עניים שמהן תצא תורה

עדיין נותר בכח

כתב תלמיד הגר"ח מולאז'ין בשמו:

"...והיינו שבני עניים מקבלים פעולה בהישיבה יותר מבני העשירים, מפני שאבותיהם לא הרבו עליהם בהוצאות שכן לימוד, ונשאר אצלם הכל בכח, ובהישיבה מוציאים מכח אל הפועל. ולא כן בני העשירים שכבר הוציאו עליהם למלמדים מופלגים, כל מה שיש בכוחם הוציאו אל הפועל...".
"...ומזה תקיש לשאר אופנים..." ("כתר ראש", ס"ח).

דף פא/א זורעו במים רבים

פוסק בענייני עגונות

פירש המהרש"ם: זרעו יהי כה גדול עד שיפסוק בשאלות החמורות של עגונות שבעליהם טבעו בים וכיוצא... ("דעת תורה", הקדמה).

דף פא/א שלא ברכו בתורה תחילה

על גשמיות ברכו קודם

אדם אוהב תורה מברך את בנו שיהיה תלמיד חכם וצדיק, ורק לאחר מכן מברכו שיזכה גם לגשמיות ופרנסה, על מנת שיוכל לעסוק בתורה. לא כן אדם שאינו אוהב תורה, הוא מברך את בנו שיהיה עשיר, ובדרך אגב מזכיר שיהיה גם תלמיד חכם.
כן נהגו אף הם: הם לא ברכו בתורה תחילה, אלא הקדימו ברכות על גשמיות... ("עוללות אפרים").

דף פא/ב לא יחל דברו

לא יהרוג דיבורו

כה אמר רבי זאב וולף מסטריקוב בשם אביו רבי אברהם מטשכנוב:

'לא יחל דברו' - יחל לשון חלל, הריגה. אדם שאינו עומד בדיבורו, כביכול הוא הורג את דיבורו; כי לדיבור יש חיות, ואי קיומו הרי הוא הריגתו... ("פרדס יוסף", מנות).

שמים. וכגון, יאמר: "ככר זה אסור עלי כקרבן", שהרי אסור ההנאה מקרבן הוא אסור שאדם יוצר בעצמו על ידי הקדשתו, אך אם יאמר: "חפץ זה אסור עלי כגמל, חזיר וכדומה", לא חל נדרו כי אסור זה אינו נעשה בידי אדם. אחת הדוגמאות שמביאה הגמרא לאיסור שנעשה בידי שמים הוא האומר "כחלת אהרן וכתרומתו - מותר". כלומר, האומר "ככר זה אסור עלי כתרומה" - אין נדרו חל.

השאלה המתבקשת היא, הן תרומה היא אסור שאדם יוצר במו פיו בעת שהוא מפריש תרומה! בעלי התוספות והרא"ש מיישבים על אתר כי התרומה אסורה בידי שמים זה מכבר, כי בעוד איסורם של פירות טבל נובע מכח העובדה שתרומה וחולין מעורבים לפנינו...

הרי לנו חבל ראשונים המצדדים שאיסור טבל נובע מכך שכבר עם התחייבות הפירות בהפרשת תרומות ומעשרות חלה בהם קדושה זו אלא שבעל הבית הוא המכרר אלה פירות יהיו תרומה, אלה מעשר ראשון וכן על זה הדרך.

דף פד/ב כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית מעשר כספים לקרובים נזקקים

בגמרתנו אנו למדים כי את מצוות מעשר עני [החלה בשנה השלישית והשישית לשנות השמיטה, במקום מעשר שני], אפשר לקיים בשני אופנים הנלמדים משני פסוקים סותרים:

א. בעל הבית מניח את המעשר בשדהו ואין לו זכות לעכב את המעשר עבור קרוביו, אלא הוא חייב לתת פירות [כדי שיעור שביעה] לכל עני העובר ליד שדהו, כדברי הפסוק (דברים יד/כח) **"והנחת בשערך"**, ואף אם בעל השדה בעצמו עני עליו לנהוג כן.

ב. בעל השדה בו גדלו הפירות, מחלק אותם לעניים כראות עיניו, ונתונה לו הזכות לעכב את המעשר לקרוביו העניים, כדברי הפסוק (דברים כו/יב) **"ונתת ללוי"**, ממנו למדים כי זכות הנתנה שייכת לבעל הבית.

הראשונים (ר"ן, רא"ש ותוספות) מבארים, כי שני הפסוקים אינם סותרים זה את זה, אלא האחד עוסק בימות הגשמים והאחר בימות החמה. שכן, בימות הגשמים אם יותיר בעל הבית את פירות המעשר בשדהו, עלולים הם להתקלקל ולפיכך עליו להכניסם לביתו, ובאופן זה אמרה התורה שלאחר שהפירות כבר נמצאים בביתו, הוא רשאי לחלקם כראות עיניו. אולם בימות החמה עליו להותיר את פירות המעשר בשדהו, ולא ניתנה לו הזכות למנוע מעניים לקחת מהמעשר כדי ליתנו לקרוביו.

ברם, כתב הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק ו' הלכה י"א), שאף בימות החמה, בהם עליו להותיר את הפירות בשדה ולהניח לעניים ליטול מהם, רשאי הוא להפריש **מחצית** מן הפירות לטובת קרוביו העניים [בדין זה נחלקו אחרונים, אם רשאי בעל הבית לחלק מראש את הפירות, אף על פי שעל ידי כך לא יוותרו פירות במידה מספקת לכל העניים, או שמא לאחר שכבר חלפו העניים ליד שדהו וכל אחד מהם קיבל פירות כדי שביעתו, רשאי בעל הבית לתת לקרוביו מחצית מן המעשר "דרך אמונה" על הרמב"ם, שם ס"ק ל"ז].

"קעסט" ממעשר כספים: ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סימן רל"א) מכריע שאלה מעניינת שהופנתה אליו, לאור פסקו של הרמב"ם. בחור מופלג בתורה וביראת שמים בא בקשרי שידוכים עם בתו של תלמיד חכם בקי בש"ס ובפוסקים. עז היה רצונו של אבי החתן שבנו ישהה סמוך לחותנו וילמד תורה ממנו, אלא שאבי הכלה עני היה ולא היה ביכולתו לפרנס את הזוג הצעיר. משראה זאת, התחייב אבי החתן להפריש מהונו **"ג' זהב מינץ"** בכל שבוע לכלכלת בנו ורעייתו. לימים פחת היקף עסקיו של אבי החתן וקשתה עליו המשימה. שאלתו היתה, האם יוכל לעמוד בהתחייבותו על ידי שיעניק לבנו את **כספי המעשר** מרווחיו וכך יעמוד בדיבורו.

ה"חתם סופר" [שהשאלה הגיעה אל מקום הבראה בו הוא שהה לצורכי רפואתו, כפי שניתן ללמוד מדברי הפתיחה: "יקרתו הגיעני פה אני בן כפר **עוסק ברפואות**"] השיב, כי הדבר תלוי בכוונתו של האב בעת שהבטיח לזון את בנו. שכן, אם באותה שעה לא התכוון להשתמש בכספי המעשר לצורך זה, אזי אינו רשאי לעשות כן עתה, שהרי נמצא פורע את חובו מכספי מעשר. אולם, אם מתחילה היתה דעתו להפריש מכספי המעשר למטרה זו, רשאי הוא לנהוג כן.

הנוהג הנכון בחלוקת כספי מעשר: אלא שמוסיף ה"חתם סופר", שכפי שלמדנו לגבי בעל הבית שפירותיו נמצאים בשדה שאינו רשאי להפריש עבור קרוביו רק **מחצית** מן הפירות, כמו כן במעשר הכספים: "מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים" והשאר יתן לבנו. וכן כתבו שאר הפוסקים ("דרך אמונה" מתנות עניים פרק ז' ס"ק ק"ד) שהמנהג הנכון הוא לחלק את כספי המעשר, חציו לבני המשפחה הנזקקים, והשאר לעניים אחרים.

אמנם, כתב ב"דרך אמונה" (שם) בשם ה"חזון איש" זצ"ל, שאדם שקרוביו נזקקים ביותר לצדקה, מותר לו לכתחילה לתת להם את כל כספי המעשר, אך יש להדגיש, שהיתר זה נאמר רק לגבי כספי מעשר פרטיים של כל אדם, אולם, גבאי צדקה שברשותו כספים לחלוקה, אינו רשאי לנהוג כן, ועליו להיזהר שלא להרבות בנתינת כספים לקרוביו מאשר לשאר נזקקים (מספר "מאורות הדף היומי" כרך ג').

נסא לברכתא

מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב לרגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים **מגידי השיעורים מבית מדרשונו**

הרה"ג בנימין דרייפוס שליט"א
בית מס הכנסה - ירושלים
לרגל הולדת הבן

הרה"ג מרדכי הבר שליט"א
בנק לאומי סניף בית לין - תל אביב
לרגל נישואי הבת

הרה"ג מרדכי כהן שליט"א
ביה"כ"נ היכל הרחמים - גבעת שמואל
לרגל הולדת הבן

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

מרת **איטה עטקא מיצמכר** ע"ה
בת הרה"ח רבי מרדכי שמואל טלר זצ"ל
נלב"ע ד' באדר ב' תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו ר' **בנימין מיצמכר** ה"י

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה וליס** ז"ל
ב"ר חיים יוסף ז"ל נלב"ע כ"ד באדר א' תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו
ר' **ישעיהו אהרון וליס** שיח" - רעננה

לעילוי נשמת

הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו משפ' **פרידר** שיח"ו-גבעת שמואל,
ומשפ' **טאובר** שיח"ו-ת"א, אלעד

לעילוי נשמת

מרת **שרה לור** ע"ה
ב"ר יעקב ופנינה ז"ל ליום השלושים לפטירתה
נלב"ע ג' באדר א' תשס"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידינו
ד"ר **יהושע בן הרוש** ומשפ' שיח"ו

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר) 5
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151